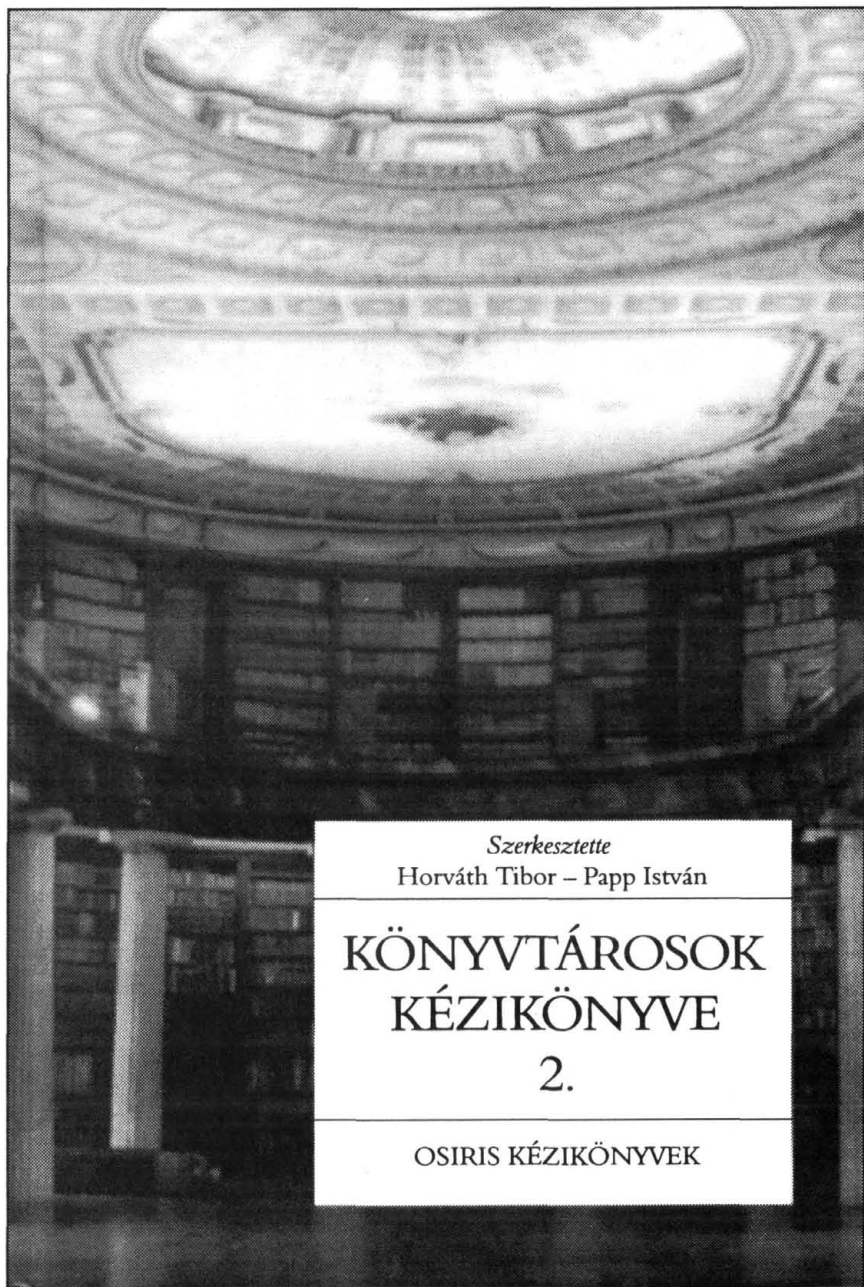

könyv
könyvtár
könyvtáros

2001
május

Szerkesztette

Horváth Tibor – Papp István

KÖNYVTÁROSOK
KÉZIKÖNYVE
2.

OSIRIS KÉZIKÖNYVEK

KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS

10. évfolyam 5. szám

2001. május

Tartalom

Könyvtárpolitika

- Dippold Péter:** A Könyvtári Intézet tevékenysége a könyvtáriügy fő fejlesztési területeinek tükrében 3
- Mit ér az ember, ha olvasó? Beszámoló egy konferenciáról 9
- Sonnevend Péter:** Netezők és olvasók. Nemzetközi kitekintés 13

Kongresszusok

- Hegy Ádám:** Beszámoló a 91. Német Könyvtáros Kongresszusról 25

Műhelykérdések

- Szabó Róbertné:** Könyvárverések Magyarországon 29

Könyv

- Berke Barnabásné:** Könyvtárosok kézikönyve 2. 39
- V. Ecsedy Judit:** Könyvtörténeti írások 45

- Hírlevél a Magyar Könyvtárosok Egyesülete tagjaihoz 52

From the contents

Péter Dippold: The activities of the Hungarian Library Institute and the foci of development of Hungarian librarianship (3);
What is a reader worth? Report on a conference (9);
Péter Sonnevend: Net users and readers (13)

Cikkeink szerzői

Berke Barnabásné, az OSZK főosztályvezetője; *Dippold Péter*, a Könyvtári Intézet igazgatója; *V. Ecsedy Judit*, az OSZK munkatársa; *Hegyi Ádám*, a Szegedi Egyetem Központi Könyvtárának munkatársa; *Sonnevend Péter*, a Kaposvári Egyetem tan-
székvezető tanára; *Szabó Róbertné*, könyvtáros, antikvárius

Szerkesztőbizottság:

Biczák Péter (elnök)

**Borostyániné Rákóczi Mária, Kenyéri Kornélia,
Poprády Géza, dr. Tóth Elek**

Szerkesztik:

Győri Erzsébet, Sz. Nagy Lajos, Vajda Kornél

A szerkesztőség címe: Budapest, I. Budavári Palota F épület – Telefon: 224-3791

Közreadja: az Informatikai és Könyvtári Szövetség, a Magyar Könyvtárosok Egyesülete, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma, az Országos Széchényi Könyvtár

Felelős kiadó: **Monok István**, az Országos Széchényi Könyvtár főigazgatója

Technikai szerkesztő: **Korpás István**

Nyomta az AKAPRINT Nyomdaipari Kft., Budapest

Felelős vezető: **Freier László**

Terjedelem: 5,7 A/5 kiadói ív.

Lapunk megjelenését támogatta a
Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma
Nemzeti Kulturális Alapprogram

Terjeszti az Országos Széchényi Könyvtár
Előfizetési díj 1 évre 3600 forint. Egy szám ára 300 forint
HU-ISSN 1216-6804

A Könyvtári Intézet tevékenysége a könyvtárügy fő fejlesztési területeinek tükrében

A Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumának irányelvei alapján a könyvtárügyben a következő stratégiai területek fejlesztése kerül előtérbe: a könyvtári rendszer jogi szabályozása, az információ- és dokumentumellátás fejlesztése, a képzés-továbbképzés, valamint a hazai és nemzetközi koordináció fejlesztése. Ezek az elvek világosan meghatározzák azokat az irányokat, amelyeket a Könyvtári Intézet a maga lehetőségeivel támogatni kíván. Az intézet munkájában természetesen eddig is nagy súllyal szerepeltek ezen területek. Rövid írásomban arra vállalkozom, hogy a konkrét tevékenységig lebontva ismertessem intézetünk jelenlegi és lehetséges későbbi szerepét a könyvtárpolitikai célok megvalósításában.

Az intézet kapcsolódása ezen fő irányokhoz

Előljáróban annyit, hogy a Könyvtári Intézet az elmúlt fél év során meglehetősen átalakult. A változás strukturálisan és tartalmi szempontból is jelentős, a szervezetet alkotó négy osztály közül három élére új vezető került. A vezetőváltás óhatatlanul magával hozta a szemlélet változását is, bár megjegyzendő, hogy a korábbi években a fő gondot egyáltalán nem a szemléletbeli korlátok, hanem inkább az intézet körüli bizonytalanság okozta.

Az újjáalakult intézet kész és képes a könyvtárpolitikai elvek megvalósításának segítésére, netán alakítására. Jól tudjuk, hogy nem a struktúra, hanem az „emberi tartalom” határozza meg a szolgáltatások és kezdeményezések színvonalát, ezért nagy örömmre szolgál, ha a személyi változások és a belső átszervezések nyomán munkatársaink megtalálják tevékenységi területüknek megfelelő helyüket a rendszerben.

Stabilizálódott tehát az intézet helyzete, végre kialakultak a gazdasági és személyi feltételek, amelyek következtében az átszervezés helyét végre a tényleges munka veheti át.

Vegyük sorra a stratégiai területeket, illetve az intézet ezekkel kapcsolatos teendőit.

A könyvtári rendszer jogi szabályozása

Abban, hogy a jogi szabályozás alapvető fontosságú a rendszer fejlesztése szempontjából, úgy gondolom, mindenki egyetért. Intézetünk több szálon csatlakozhat a jogszabály-alkotási folyamathoz, elsősorban mégis az elő- és utómunkálatok során.

A jogszabályok, de tágabb értelemben általában a döntések előkészítésének folyamata különböző fázisokból áll. A Könyvtári Intézet lehetőségei (és az igények) szerint részt vesz ebben a folyamatban, elsősorban előtanulmányok, felmérések készítésével, de bizonyos esetekben kutatási és szakértői tevékenységet is folytat.

Az előtanulmányok, szakirodalmi szemlék többnyire szélesebb kontextusban járják körül az adott kérdést: elsősorban az a céljuk, hogy egy-egy problémakör nemzetközi helyzetét mérjék fel. Nincs messze már az az idő, amikor Magyarország EU-tagként szembesül a jogszabályok kompatibilitásának kérdéseivel, tehát a szabályozás előkészítésében nagy szerepet kap a nemzetközi gyakorlat ismerete. Folyamatban van például a statisztikák összevethetőségének vizsgálata (illetve a magyar statisztikai gyakorlat közelítése a nemzetközihez), de szakkönyvtárunk gazdag forrásanyaga lehetőséget adott arra is, hogy szakirodalmi szemlélt készítsünk az európai tematikai fejlesztések utolsó három évének trendjeiről. Egy másik tanulmány az elektronikus dokumentumszolgáltatás ma még rengeteg nyitott kérdést felvető problémakörét járta körül. Természetesen ezek az anyagok nem csak a jogi szabályozás előkészítésében játszanak szerepet, így azt tervezzük, hogy megszerkesztett formában kiadványainkban a szélesebb nyilvánosság is hozzáférhet majd.

Más műfaj a felmérés, amely célzott, „keményebb” információkhoz juttatja felhasználóit. Intézetünk feladatot kapott az azóta megjelent „6/2001. Korm. rendelet a könyvtárhasználókat megillető egyes kedvezményekről” előkészítésében egy kérdőíves felmérés erejéig. A felmérés adatai nyilván segítették a jogszabályalkotókat a rendelet megszövegezésében. Egy másik felmérésünkben a könyvtárakban folyó tudományos tevékenységről igyekeztünk képet alkotni.

Megint más lehetőség adódik a döntés-előkészítési folyamatba kapcsolódásra az alap kutatások végzésével: olyan területekre igyekszik az intézet a figyelmet felhívni, amelyek fejlesztése megoldásra vár, és szükséges a mélyebb vizsgálat a koncepció kidolgozásához.

A 2001 tavaszán megjelenő szakfelügyeleti rendelet végrehajtásának elősegítése kapcsán a Könyvtári Intézet megbízást kapott a szakfelügyelők felkészítő tanfolyamának megszervezésére. Mivel a rendszer új, és a munka a jogszabály megjelenését követően indul, elsősorban a praktikus ismeretek, a szakmai felkészítés megalapozása a tervezett tanfolyamok témája.

Szintén intézeti feladat a későbbiekben a normatívák, irányelvek kidolgozása. Tervezzük szolgáltatásaink között konkrét jogesetek közzétételét is honlapunkon keresztül. Látható, hogy ez a két utóbbi tevékenység már az utómunkálatokhoz sorolható. Egy éppen most alakuló munkacsoport a könyvtárak, könyvtári szolgáltatások teljesítménymérésével foglalkozik, feladata a teljesítménymérések könyvtári gyakorlatának elősegítése, ösztönzése.

A konkrét példák nyilván nem merítik ki azokat a lehetőségeket, amelyek végzésével az intézet bekapcsolódhat a jogi szabályozás különböző fázisaiba. Mivel ez a terület állandó mozgásban van, várható, hogy időről időre újabb, esetleg más típusú feladatok is várnak a Könyvtári Intézetre, mint ahogyan az sem kizárt, hogy az intézet maga is kezdeményezéseket tesz a jogi szabályozás, a rendszer fejlesztése és a központi döntések előkészítése területén.

Az információellátás fejlesztése

Ezen a területen a Könyvtári Intézet szerepe legalább kettős: gondoskodni kell az intézetben előállított információk minél teljesebb közzétételéről, amellyel közvetlen módon kapcsolódunk a könyvtárak információellátásába. A másik szerepkör az információellátás fejlesztése érdekében végzendő szervezési, kutatási és koordinációs tevékenység, amelynek egy kis része a szakmai linkek, rokonterületek ésszerű keretek között biztosítandó hozzáférhetősége is.

A feladat nem új, sok eleme már ma is működik, közvetlen teendőnk ezen információk áttekinthető struktúrába szervezése és az egyszerű kereshetőség biztosítása. A keretet egy új honlap felépítésében látjuk.

A Könyvtári Intézet honlapja ma is létezik, de az intézetben bekövetkezett változások igencsak időszertűvé teszik jelentős átalakítását. Az intézet munkatársai intenzív viták során alakították/alakítják ki elképzelésüket, amelynek több összetevője van: új arculat teremtése, a honlap struktúrájára és tartalmára vonatkozó kérdések.

A Könyvtári Intézet valamennyi részlege kapcsolódik valamilyen módon az információellátáshoz. Kétségtelen azonban, hogy jelenleg a legtöbb adatbázissal, szolgáltatással a Könyvtártudományi Szakkönyvtár büszkélkedhet. Itt kell megjegyezni, hogy az intézet honlapjának fejlesztése nem irányul a mindenáron való önállósodási törekvésre, hiszen éppen a szakkönyvtár on-line katalógusa igen előkelő helyen az OSZK katalógusával közösen az év elejétől közvetlenül elérhető a nemzeti könyvtár keresőfelületén (<http://www.nektar.hu/>).

Arra is törekednünk kell, hogy a lehető legnagyobb mértékben figyelembe vegyük a már létező szolgáltatásokat és adatbázisokat, és azokat linkekkel kapcsoljuk honlapunkhoz (néhány jelentős vállalkozás: pl. a MKE Elektronikus Könyvtári Szekciója által létrehozott Könyvtárkapu: http://www.bibl.u-szeged.hu/mke_eksz/portal/index.html, vagy a Neumann János Digitális Könyvtár szolgáltatásai: <http://www.neumann-haz.hu>, de a magyar könyvtárak címeit, adatait magában foglaló HUNOPAC-ról sem feledkezhetünk meg <http://www.mek.uif.hu/porta/virtual/magyar/opac.html>).

A teljesség igénye nélkül felsorolom azokat a már létező, illetve tervezett szolgáltatásokat, adatbázisokat, kiadványokat, amelyeket szeretnénk közzétenni.

Van: szakkönyvtár on-line katalógusa, MANCI adatbázis, szakkönyvtár külföldi beszerzéseiről gyarapodási jegyzék, Könyvtári Figyelő számai, könyvtári statisztika, nyilvános könyvtárak jegyzékének szövegszerkesztett változata, a magyar könyvtári folyóiratok tartalomjegyzékének szolgáltatása.

Lesz: könyvtári iratminta-gyűjtemény, nyilvános könyvtárak jegyzéke adatbázisban, ETO munkafájl, pályázati útmutató, és tervezzük az Új Könyvek anyagának webre tételét is (1994-től, adatbázisban). A honlap természetesen tartalmazni fogja a legfontosabb linkeket, valamint az intézet híreit. Folyamatos frissítése és interaktivitása is biztosítva lesz.

A honlap mellett továbbra is megmaradnak a hagyományos kiadványok: a HLISA, a MAKSZAB, a Könyvtári Figyelő és az Új Könyvek, valamint tervezzük egyéb publikációk megjelenítését is.

Itt kell megjegyezni, hogy az Új Könyvek című kiadvány tartalmi és formai megújítását tervezzük, amelynek végrehajtása során feltétlenül figyelembe vesszük a megrendelők igényeit és kívánságait.

Az információellátásban való részvételnek csak egyik összetevője a Könyvtári Intézet saját produktumainak és más szakmai információforrásoknak közzététele, akár ez a fejezet is tartalmazhatná a korábban már ismertetett „műfajokat”: a felméréseket, tanulmányokat, hiszen azokban a jogi szabályozás elősegítése mellett tartalmilag az információellátásra, de bármely egyéb területre vonatkozó kérdés előfordulhat. (A rend kedvéért újra nevesítem a tartalmilag mégis csak ide tartozó, a tematikai fejlesztések trendjeit feldolgozó szakirodalmi szemlét, amelyet az előző fejezetben említettem)

A dokumentumellátás fejlesztése

ODR tagkönyvtárként a Könyvtártudományi Szakkönyvtár szerves része a dokumentumellátási rendszernek, tehát bizonyos szempontból „belülről” is láthatjuk a rendszer működésének nehézségeit. A Könyvtári Intézet az ODR-ben való részvétel mellett keresi a lehetőséget, hogy bekapcsolódjon az ODR működését később szabályozó rendelet előkészítésébe is.

Ezévi tervünkben szerepel a kistélepülések könyvtári ellátásáról egy kutatásra épülő vizsgálati anyag elkészítése, amely azután a fejlesztések alapjául szolgálhat. A vizsgálatot az intézet új részlege, a Szervezési és Elemző Osztály végzi. A kutatás célja az országos helyzet felmérése annak érdekében, hogy a helyzetkép ismeretében milyen konkrét jogszabályi, szervezési, ellenőrzési stb. lépések megtevétele szükséges az ellátásban nem részesülő kistélepülési könyvtárak megsegítésére, illetve az ellátórendszerek fejlesztésére. A kutatás eredményeire alapozva javaslatot készítünk a NKÖM számára a központilag rendezésre váró szabályozási kérdéskörökről, irányelveket és ajánlásokat fogalmazunk meg a kistélepülések könyvtári ellátásának fejlesztésére.

A kutatás tapasztalatai alapján később újabb területeket szeretnénk megvizsgálni. Középtávú elképzelésünk szerint elkészítjük a hazai dokumentum- és információellátás problematikus területeinek „katalógusát”, erre a problémakatalógusra támaszkodva felméréseket és kutatásokat szervezünk, és ajánlásokkal, javaslatokkal segítjük a döntéshozókat.

A dokumentumellátásnak egy egészen más területe is foglalkoztatja a Könyvtári Intézetet: az elektronikus dokumentumszolgáltatás. Ezen a területen csak most van alakulóban az országos dokumentumellátásra vonatkozó koncepció. Szerepünk itt is több szintű lehet: amennyiben sikerül a pénzügyi feltételeket megteremteni, és a könyvtárak igényt tartanak rá, a Könyvtári Intézet vállalja a tartalomszolgáltatóval való kapcsolattartást, és tevékeny részt vállalna a konzorcium(ok) megszervezésében. Reményeink szerint olyan szolgáltatás-csomagok használatára nyílik majd lehetőség, amely a külföldi folyóiratok széles körének elektronikus formáját tartalmazza, és minél több könyvtár számára szabadon hozzáférhető.

Képzés

A könyvtárosképzés stratégiai fontosságú, amelynek hosszú távú célja a nyelveket beszélő, hazai tapasztalatokkal és nemzetközi kitekintéssel bíró könyvtáros-társadalom kinevelése, ami országos szinten természetesen a képző intézmények szoros összefogását igényli.

A könyvtárosasszisztens képzés helyett döntően a továbbképzésre kell koncentrálnunk, ennek érdekében kapcsolatokat szeretnénk kiépíteni a felsőoktatási szakmai képzőhelyekkel. Tanfolyamaink egy része az intézetben folyó kutatások eredményeire épül, több kurzust viszont az oktatásban felhasználható nemzetközi gyakorlat ismerete alapján tervezünk elindítani. Előtérbe kerülnek a nemzetközi trendeket követő tanfolyamok (pl. minőségfejlesztés, minőségbiztosítás, marketing, menedzsment stb.). A Könyvtári Intézet egyedülálló helyzetben van abból a szempontból, hogy szakkönyvtára az országban a legteljesebb könyvtártudományi gyűjteményként funkcionál. Tanfolyamaink szervezése során a korábrinál erőteljesebben szeretnénk építeni a szakkönyvtár állományára és szolgáltatásaira.

A képzés rendkívüli fontosságát támasztja alá az a tény is, hogy a szakmai standardok az egységesülő Európában egyre inkább előtérbe kerülnek annak érdekében, hogy az egyes tagországokban közelítsen a terminológia, megvalósuljon az összevethetőség, netán több országot is érintő közös fejlesztések, projektek is létrejöhessenek. Mindezek alapjául az egységes képzés szolgál, amelynek figyelembe kell vennie a konvergens fejlődés irányait. A képzés struktúrájának és tartalmának egyaránt követnie kell a hazai igényeket, de az európai normákat is. Ennek érdekében a Könyvtári Intézet lépéseket tesz valamely európai képzési programhoz csatlakozásra.

Hazai és nemzetközi koordináció, a társadalommal való kapcsolat erősítése

A Könyvtári Intézetnek a szakma jelentős koordinációs szerepet szán, csakúgy, mint mi magunk. Elsődleges feladatunk természetesen a hazai könyvtárügyben való aktív részvétel, de szándékaink szerint nem szabad megállnunk az ország határainál.

Hazai vonatkozásban arra kell törekedni, hogy a legkülönbözőbb típusú könyvtárak egyaránt számíthassanak az intézet munkájára. Rendszeressé kívánjuk tenni problémaközpontú országos rendezvényeinket, ennek érdekében szakmai információcserére kerül sor a közeljövőben pl. a könyvtári tanszékek és később a megyei könyvtárak módszertani munkát végző munkatársaival. A tavalyi év során is szerveztünk országos értekezleteket többek között a statisztika aktuális problémáinak megbeszélésére, vagy képzési témakörökben. A rendezvényeket az „Információs napok a Könyvtári Intézetben” közös „sorozatcím” keretein belül valósítjuk meg, 2002-től előre megtervezett éves tematika alapján.

A szakma széles rétegeit érintő országos megbeszélések mellett időről-időre szükséges az előrelépést segítő operatív munkacsoportok létrehozása is, amelyekre a problémaorientált megközelítés a jellemző. Több olyan szakértői csapat szerveződhet az intézet köré, amely egy-egy konkrét terület fejlesztésére tesz javas-

latot (pl. egy rendkívül operatív közelmúltbeli megbeszélés nyomán született meg az a szemletanulmány, amely az elektronikus dokumentumszolgáltatás jelenlegi magyarországi helyzetével foglalkozik, vagy a fentebb már említett könyvtári teljesítménymérésre alakult munkacsoport tevékenysége is említhető).

Az intézet hazai koordinációs szerepe elképzelhetetlen lenne a szakmai szervezetek munkájának, tapasztalatainak ismerete nélkül. Törekszünk arra, hogy folyamatos kapcsolatot tartsunk fenn a szervezetekkel és rendszeresen kerüljön sor információcserére

Nemzetközi kapcsolatainkat több szinten alakítjuk ki. Ebben az évben indul el intézetünkben egy nemzetközi összehasonlító vizsgálat, amely a „Közkönyvtár és helyi társadalom” címet viseli. A norvég–svéd–magyar közös kutatás arra keresi a választ, hozzá tudnak-e járulni a közkönyvtárak működésükkel a nagyvárosokban az életképes helyi közösségek kialakításához, erősítéséhez és ennek révén ahhoz, hogy e közösségek aktívabban vegyenek részt a közügyekben. A kutatás magyarországi helyszíne Angyalföld lesz.

A Könyvtári Intézet aktívan bekapcsolódik számos nemzetközi projekt munkálataiba is. A NKÖM megbízásából koordinálja a Cultivate CEE programot, keresi a kapcsolatot nemzetközi oktatási központokkal, valamint elektronikus dokumentumszolgáltatókkal is.

Fontosnak tartom a külföldi testvérintézmények munkájának mélyebb megismerését, ami nem merülhet ki az intézmények honlapjait tartalmazó linkgyűjtemény kialakításában, hanem feltételezi a személyes kapcsolatok fejlesztését is.

Ez tehát a Könyvtári Intézet helyzete az Úr 2001. évének májusában.

Dippold Péter